

Democratic Party who led the last opinion polls. The Chamber of Deputies which included the presence of the majority deputies from center-left coalition and the center-right majority in the Senate resulted to the collapse of the parliament. In the resignation submitted Prime Minister of M. Monti. In addition, elections were held in adverse economic conditions. For the European Space 2013 had become an important and decisive on the political orientation of the eurozone. Analysts and experts believed that 2013 should be powerful in social and political upheaval. The only chance for saving the eurozone has remained of hope that the authorities will not return Silvio Berlusconi or come skeptics who recently became more active.

Key words: *parliamentary elections in 2013, the center-right coalition, the center-left coalition, Five Star Movement, the Civic Movement "With Monti for Italy."*

РЕЦЕНЗЕНТИ: *Балабанов К.В., д.політ.н, проф., Пахоменко С.П., к.політ.н, доц.*

УДК 303.732.4-028.79(53)"2001/2010"

М.А. Субх

ПЕРЕДУМОВИ ПРОВЕДЕННЯ СИСТЕМНИХ РЕФОРМ У КРАЇНАХ РАДИ СПІВРОБІТНИЦТВА АРАБСЬКИХ ДЕРЖАВ ПЕРСЬКОЇ ЗАТОКИ (2001-2010 РР.)

Стаття присвячена передумовам, які спонукали країни Ради співробітництва арабських держав Перської затоки (РСАДПЗ) до започаткування масштабних реформаторських програм з політичної, економічної, фінансової та соціально-гуманітарної модернізації. Подається аналіз впливу політики західних країн, та, насамперед, США на активізацію інтеграційних процесів усередині РСАДПЗ як відповіді на експансію західного втручання у справу Ради.

Ключові слова: *РСАДПЗ, Перська затока, інтеграційні процеси, США, модернізація, реформи.*

Актуальність статті полягає у спробі автора дати оцінку політико-дипломатичному та фінансово-економічному впливу західних країн (насамперед, США) на інтеграційну політику країн-членів Ради співробітництва арабських держав Перської затоки (РСАДПЗ). На відміну від інших досліджень з даної проблематики, у даній статті автор робить акцент на тому, що вплив західних цінностей має "ефект обмеженої дії", зберігаючи при цьому за аравійськими монархіями право на збереження самобутності та національної самоідентичності.

Аналіз публікацій за темою дослідження доводить доволі широке її висвітлення вітчизняними (О. Волович, О. Коппель, В. Нагайчук, Ж. Ігошина) російськими (Л. Шквара, А. Бяшарова, Г. Косач) та західними дослідниками, проте, дана публікація є спробою узагальнити спільні підходи низки авторів щодо ідентифікації тенденцій, які вплинули у першій декаді 21-го століття на поглиблення інтеграційних процесів в рамках РСАДПЗ.

Мета публікації полягає у прагненні автора довести нерозривність інтеграційних процесів на теренах РСАДПЗ на початку ХХІ ст. з експансіоністською політикою США та провідних країн Західної Європи у цьому регіоні.

Характер і перспективи політичного розвитку арабських монархій на початку ХХІ ст. багато в чому визначаються системою державного управління, пріоритетами зовнішньої та

внутрішньої політики, а також станом політичної свідомості національної еліти в цих країнах.

Водночас, під впливом процесів регіоналізації та глобалізації у регіоні Перської затоки ця система перебуває у мінливому, динамічному стані. Нині арабські монархії докладають зусилля, спрямовані на реформування політичних інститутів, а також надання їм ознак, притаманних західним демократіям, з урахуванням власного бачення національної моделі політичного устрою.

У цьому контексті справедливим є твердження, що «...серед гострих проблем, з якими мусульманські держави увійшли у ХХІ століття, особливе місце посідають виклики, пов'язані з глобалізацією та відповідною модернізацією місцевих суспільств» [1, с. 320].

Важливим фактором проведення реформ в арабських монархіях став вплив з боку провідних політичних акторів в економічному, військово-політичному та моральному відношеннях [2, с. 91], який, утім, має досить суперечливий характер, а сама модернізація в арабських монархіях здійснюється вкрай повільно, маючи, здебільшого, «косметичний» характер, незважаючи на зусилля країн «Великої вісімки» їх активізувати, прискорити та надати їм характеру демократичних змін.

У практичній площині зацікавленість у вивченні західного досвіду державотворення не призвела до змін політичного світогляду в арабських країнах. Західна політична модель демократичного розвитку була чужою арабській еліті, яка висунула власні проекти політичного і соціально-економічного розвитку («Ісламський проект» «Лівійська альтернатива» [3]), що відображають національні особливості арабської політичної культури і ментальності.

Арабські монархії доцільно розглядати як особливий суб'єкт політичної модернізації, оскільки від решти арабського світу ці режими суттєво відрізняються за такими ознаками:

- високий рівень валового національного доходу дає можливість арабським монархіям самостійно розвивати економіку, реалізовувати масштабні національні проекти без залучення ресурсів міжнародних фінансових інститутів, підконтрольних західним державам. При цьому арабські монархії накопичили величезний обсяг коштів у державних суверенних фондах, загальний обсяг активів яких становив станом на 2010 рік 1,5 трлн. дол. США [5, с. 22]. Доказом фінансової незалежності арабських монархій є той факт, що у I декаді ХХІ ст. країни арабської шістки посіли перше місце у світі за фінансуванням інвестиційних проектів. Наприклад, влада Саудівської Аравії оголосила про проекти, загальна вартість яких перевищувала 365 млрд. дол. США. Приблизно стільки ж інвестовано у різні проекти Еміратами. У свою чергу, Катар оголосив про намір інвестувати 150 млрд. дол. США у розвиток власної соціально-економічної інфраструктури [5, с. 15], а на реформи в Бахреїні і Омані було виділено 20 млрд. дол. США [6]. Інвестиційні проекти, а також наявність величезних запасів стратегічної сировини забезпечують розвиток національної економіки, наслідком чого є високий рівень життя населення, всеохоплюючі соціальні гарантії що, у свою чергу, забезпечує політичну стабільність монархічних режимів. Водночас, в економічній площині для цих країн характерна орієнтація на «ідеологію суспільства споживання», яка є притаманною для західних демократій. Крім цього, арабська політична еліта щиро сприймає цінності західної освіти, передові технічні та інформаційні технології, створені Заходом. Водночас, в арабських монархіях викликають відторгнення побутові ознаки західної цивілізації, які спрощують стандарти суспільної поведінки, що не сприяє зближенню двох цивілізаційних світоглядів, у тому числі, й на рівні політичного сприйняття;

- в ідеологічній основі політичної системи монархічних режимів лежить іслам, що насамперед впливає на політичні процеси в арабських монархіях, визначає сталість самої політичної конструкції, яка забезпечує монархічну владу. «Ісламізація» політики, в

принципі, не сприяє демократизації суспільства. Заідеологізований релігійний світогляд виявляється в тому, що в арабських монархіях збереглися історичні риси арабського державотворення – наявність лідерів, кланів, політичних традицій, які формувалися на протязі століть. Для арабських монархій характерна відсутність багатьох політичних свобод, що не викликає значного невдоволення в суспільстві. Намагання опозиційних сил вплинути на владу або дестабілізувати внутрішньополітичну ситуацію не приносять успіху. Слабкість опозиційних сил виявляється й у тому, що вони діють під традиційними релігійно-політичними гаслами, які мало чим відрізняються від державної політичної ідеології, але їх сутність завжди ґрунтується на ідеології «радикального ісламу», що викликає занепокоєння у західному світі, не даючи підстав для використання західними країнами та США ісламської опозиції для досягнення задекларованої мети – демократизації політичних інститутів в арабських монархіях. Самі зовнішні зусилля західних країн у просуванні ідей індивідуалізму, лібералізму, конституціоналізму, прав людини, рівності, верховенства закону, демократії і вільного ринку, здебільшого, викликають відторгнення як в традиційному арабському світі, так і в колі опозиційних політиків;

- незважаючи на відмінності у динаміці і напрямках суспільно-політичного розвитку арабських монархій, в їх політичній модернізації виокремилися спільні тенденції. Зокрема, це поява нових функцій політичної системи, певний розвиток політичного плюралізму, поширення обмежених форм і механізмів участі населення у політичному житті, реформування національних правових систем, розширення і вдосконалення політичних норм та традицій відповідно до вимог сучасності. На практиці їхні політичні системи сприйняли частину західних норм і інститутів, у деяких арабських монархіях були ухвалені закони, які закріпили принципи організації державної влади. Ці країни пройшли етап формування апарату управління західного зразка, включаючи створення дорадчих органів, які, хоча й не є повноцінними парламентськими інститутами, але їх політичні функції і завдання дають змогу розглядати їх як демократичні органи, які мають перспективи подальшого розвитку, враховуючи при цьому національну специфіку арабської політичної ментальності.

Саме під впливом цих факторів склалася, певною мірою, унікальна модель політичного устрою арабських монархій, яка, в принципі, не вимагає негайного реформування, та досить успішно конкурує з західними моделями демократії.

Водночас, в епоху глобалізації, яка стала на початку XXI ст. основною тенденцією світового соціально-економічного і політичного розвитку, монархічні режими в регіоні Перської затоки не могли залишатися осторонь магістральних напрямів розвитку цивілізації. Реагуючи на цивілізаційні зміни, ці країни розпочали проведення політичних реформ, що було викликано необхідністю зміцнення та легітимізації монархічної влади усередині окремих країн. Більш того, країни колишньої «Великої вісімки» нині не могли залишатися осторонь тих політичних процесів, які відбувались усередині монархічних режимів, оскільки будь-які зміни розглядаються цими країнами крізь призму власних геополітичних та економічних інтересів.

Ініціатором і основною рушійною силою співпраці у сфері демократичних реформ з монархічними державами Перської затоки є США, які реалізують геополітичний проект «розширеного Близького Сходу» [7]. потрібно наголосити, що арабські монархії увійшли до сфери геополітичних інтересів США ще за часів «холодної війни». Однією з важливих причин цього стало усвідомлення на вищому політичному рівні важливої ролі цих країн у забезпеченні енергетичної безпеки США. Саме проблема енергетичної безпеки була покладена у фундамент «доктрини Картера», яка під завісою демократичної риторики (її провідним концептом була декларація про необхідність підтримки зусиль інших націй в напрямку створення демократичних інститутів, які б забезпечили подальше просування на

шляху до свободи) була спрямована на забезпечення власних стратегічних інтересів не тільки в цьому регіоні, але й у світовому масштабі [8].

На початку ХХІ ст. енергетичні інтереси США та західних країн практично не змінилися. Проте, стратегічне значення регіону актуалізувалося іранською проблемою, невирішеністю «афганського» та «іракського» питань, що не сприяло зміні політичної риторики, перегляду вже відомих загальнополітичних доктрин. Зазначимо, що ідеологія «просування демократії», хоча і не довела своєї ефективності з точки зору демократизації арабського політичного простору, все ж таки залишається вкрай важливим аспектом ідеолого-політичного забезпечення присутності (політичної, економічної, військової) західних країн та США в регіоні Перської затоки.

Події 11 вересня 2001 р. активізували намагання країн «Великої вісімки» впливати на політику країн Перської затоки, а нові акценти у співпраці США з арабськими монархічними режимами почали виокремлюватись після того, як Вашингтон перейшов до активної фази «боротьби з тероризмом» в Афганістані, що співпала у часі з початком військової операції проти Іраку у 2003 р.

У травні 2003 р. Президент США Дж. Буш-молодший заявив про необхідність економічної співпраці з країнами регіону, про намір створити зону вільної торгівлі між США та країнами Близького Сходу, які є союзниками Америки в регіоні. Дж. Буш-молодший тоді наголошував також на тому, що метою США є, перш за все, мир на Близькому Сході, а економічна співпраця має сприяти оновленню відносин між країнами, «замінити стару ненависть новими надіями». Ця співпраця, за словами Дж. Буш-молодшого, мала дозволити країнам, з якими США встановлюватимуть економічні відносини, знизити залежність від експорту нафти, відкрити можливості для подальшого політичного реформування, а вільний ринок – сприятиме подоланню корупції, що, у свою чергу, мало б принести у регіон «процвітання і свободу» [9].

Розвиваючи ці ідеї, 6 листопада 2003 р. Дж. Буш-молодший у своїй промові у Національному Фонді демократії заявив про «нову зовнішню політику» у близькосхідному регіоні, яка має сприяти «глобальній демократичній революції». Цей виступ Дж. Буш-молодшого можна вважати концептуальним відображенням американської доктрини «розширеного Близького Сходу», в основі якої покладена ідея особливої місії Америки в арабському світі та, зокрема, у регіоні Перської затоки.

Дж. Буш-молодший зазначав, що США довго були джерелом надії для народів, які мріяли про свободу, а також для тих, хто знав, що у світі є країна, в якій свобода цінується понад усе. І ці люди «молилися, щоб Америка про них не забула і не забула про свою місію – поширювати свободу в усьому світі» [10].

У свою чергу, у січні 2004 р. віце-президент США Р. Чейні заявив на саміті в Давосі, що допомога арабським країнам у подоланні дефіциту свободи є шляхом до перемоги у війні з тероризмом [11].

Водночас, співпрацю арабських монархій з країнами «Великої вісімки» у сфері здійснення політичних реформ не можна назвати безконфліктним процесом, який, по-перше, дає реальні результати у сфері політичного реформування, а, по-друге, має зрозумілі та чіткі перспективи. На думку автора роботи, це пов'язано з тим, що самі країни «Великої вісімки» не є єдиним політичним конгломератом, оскільки переслідують різні цілі у близькосхідному регіоні, маючи відмінне від арабських монархій розуміння суті процесу реформування.

Великобританія, Франція, Італія і Німеччина на сьогодні виявляють значний інтерес до регіону Близького Сходу. Проте, їхня активність є далекою від наполегливості, що демонструють США [12, с. 446]. На відміну від ідеї «розширеного Близького Сходу», Європейський Союз ще у 1995 р. затвердив програму, відому під назвою Барселонський

процес, яка, однак, не поширюється на монархічні режими Перської затоки [13], що свідчить про недооцінку на той час стратегічного потенціалу цих країн з боку Європи.

Що стосується США, то, виходячи з необхідності вирішення проблеми терористичної загрози, Вашингтон толерантно ставився до тих авторитарних лідерів і монархів, які, у свою чергу, були лояльними по відношенню до політичної та військової присутності останніх у регіоні.

Дж. Буш-молодший заявляв, що Вашингтон «взяв на озброєння нову політику і слідує стратегії розширення свободи на Близькому Сході». Ця політика оформилася у червні 2004 р. під час зустрічі глав країн «Великої вісімки» (G-8) у Сі-Айленді, де була висунута ініціатива щодо партнерства з країнами розширеного Близького Сходу і Північної Африки (РБСПА), спрямована на сприяння політичним, економічним і соціальним перетворенням у цих країнах [14, с. 12].

Тоді ж було прийнято документ «Партнерство заради прогресу і спільного майбутнього з регіоном розширеного Близького Сходу і Північної Африки», а також план «групи Восьми» з підтримки реформ, що містить конкретні завдання по різних напрямках (підтримка політичних реформ з метою сприяння демократизації та участі суспільства в житті регіону; допомога реформам у галузі освіти; розвиток підприємництва та ін.) [15].

Політика агресивного просування демократії не знаходить підтримки й у колі західних політологів. Як вказує Т. Каротерс, агресивний демократичний наступ в арабському світі несе в собі як переваги, так і глобальні загрози. Перевагою є те, що, формуючи демократичні пріоритети, західні країни підвищують власний імідж поборників демократії.

Дослідники О. Волович та А. Подцероб вказують на те, що саме через негативну позицію арабських країн (у першу чергу Саудівської Аравії), а також деяких європейських союзників США, проект «Великий Близький Схід» втратив не лише первинну назву, але й первісний зміст, позбувшись своєї «наступальної сили».

Цілком справедливою, на наш погляд, є загальнопоширена теза про те, що події 11 вересня у США змусили Вашингтон переосмислити тактику відносин з країнами БСПА та, зокрема, з РСАДПЗ. Нам здається, що лише подолання негативного стереотипу США у регіоні у поєднанні з лібералізацією політичного життя та соціально-культурного середовища в арабських монархіях Затоки стане запорукою подолання поляризації окремих верств арабських суспільств у бік радикального ісламізму.

З іншого боку, США та великі європейські країни почували б себе набагато безпечніше у разі, якщо б у всіх країнах РСАДПЗ встановилася конституційна форма монархії, що наблизило б їх у політичному плані до європейських країн, де панують монархічні режими з розвиненою парламентською системою, діють політичні партії та чіткі механізми впливу на правлячі родини. Водночас, США та західні держави зацікавлені, насамперед, у популяризації серед арабського населення (особливо молоді) притаманних для європейців та американців стереотипів і норм поведінки, звичок, традицій. Відбувається це шляхом агітації місцевого населення до здобуття вищої освіти на Заході, або у філіях західноєвропейських та американських вищих навчальних закладів у країнах Затоки, створенням сприятливих умов для відвідання громадянами країн Ради США та західних країн шляхом спрощення візового режиму, надання дозволів на здійснення арабськими авіакомпаніями (Емірейтс, Еттіхад, Катар Ейрвейз) польотів до найбільших аеропортів світу з одночасним наданням зазначеним авіаперевізникам права так званої «п'ятої свободи» тощо.

Розуміючи невідворотність реформ, консервативні монархічні системи Аравії, хоча й на різних етапах розвитку своїх держав, дійшли висновку щодо неминучості проведення внутрішньої модернізації для забезпечення подальшого існування правлячих режимів та уникнення соціальних потрясінь.

На нашу думку, зусилля Заходу у напрямку демократизації країн РСАДПЗ виявились неефективними у зв'язку з існуванням низки чинників, які мали вирішальне значення для розвитку політичного життя у регіоні в цілому.

По-перше, в арабських монархіях існує альтернативне бачення політичного реформування, викладене, зокрема в «Ісламському проекті» (1989 р.) кувейтського політолога А. Каміля. Він стверджував, що на сьогодні європейська цивілізація перестала бути зразком соціально-політичного устрою, висунувши положення про те, що європейська політика відносно мусульманського світу є «цивілізаційним викликом», який вимагає адекватної відповіді. На думку А. Каміля, цінності європейської політичної культури вступають у протиріччя з цінностями арабського світу, оскільки араби мають власний шлях політичного розвитку, відмінний від західного [3, с. 715-716].

По-друге, внаслідок проведення економічних перетворень, які були реалізовані завдяки величезним фінансовим надходженням від торгівлі вуглеводнями, змінилася структура не лише економіки, але й соціального складу населення Затоки. З початку ХХІ ст. за класифікацією ООН, країни Перської затоки стабільно входять до групи країн з високим (Бахрейн, Оман, Саудівська Аравія) і дуже високим (Кувейт, Катар, ОАЕ) рівнем розвитку людського потенціалу.

До того ж, монархічні режими є політично самодостатніми. Можна погодитися з В. А. Мельянцевим у тому, що влада в арабських монархіях здатна своїми силами і без використання армії впоратися з політичними та економічними негараздами, не відчуваючи при цьому потреби у реформуванні політичної системи. Свідченням цього, зокрема, була обмежена політична активність в цих країнах під час подій «арабської весни» початку 2011 р. Буде не зайвим навести приклад Китаю, який доводить, що, навіть за відсутності демократичних змін або розвинених демократичних інститутів, держава здатна активно розвиватися в економічній площині, ігноруючи при цьому рекомендації західних критиків.

Крім того, монархічний режим на сьогодні у його «класичному варіанті» може достатньою мірою ефективно протистояти ісламському фундаменталізму, а будь-які корінні зміни в країнах, де монархія є типом державного устрою, неминуче послаблять систему державного впливу на релігійне життя, у чому не зацікавлені, в першу чергу, країни «Великої вісімки», які бачать витoki арабського політичного екстремізму у поширенні ідей радикального ісламу.

Загальна політична нестабільність в регіоні, викликана подіями, які не лише впливають на встановлення розподілу сил в регіоні, але й вимагають військової присутності західних країн, обумовлюють факт відходу питання демократичних реформ на другорядний план. Головним же напрямком співпраці залишається військово-політичне співробітництво між країнами «Великої вісімки» та арабськими монархічними режимами.

Таким чином, на сьогодні відсутні вагомі причини для активного впровадження арабськими монархіями політичних реформ західного зразка. Водночас, самі країни «Великої вісімки» наполягають на цих реформах «за інерцією», не бажаючи порушити внутрішньополітичну стабільність. На цю трансформацію політичних пріоритетів вказував, зокрема, З. Бжезінський, який писав, що за останні роки завдання у сфері зміцнення глобальної безпеки в арабському світі полягають в умиротворенні, а, згодом, реорганізації політичних режимів. Йдеться, перш за все, про необхідність зменшення активності західних країн і США у просуванні демократії.

Своє бачення співпраці з арабськими країнами, яке відповідає політиці «стриманого реформування», окреслив Президент США Б. Обама 4 червня 2009 р. з трибуни Каїрського університету. У своєму виступі він порушив питання існуючих розбіжностей між Заходом та ісламським світом, боротьби з екстремізмом, військових конфліктів в Іраку, Афганістані і Пакистані, а також питання ядерного досє Ірану, палестино-ізраїльську проблему.

Звертаючись до мусульман усього світу, президент США заявив, що період підозр і розбіжностей між Заходом та ісламським світом повинен закінчитися, пообіцявши боротися з негативними стереотипами щодо ісламу. «Я приїхав сюди з тим, щоб відшукати нові шляхи взаємодії, – сказав він. Я розумію, що такі зміни не можуть відбутися за один день, і ніяка промова не може покласти край багаторічній недовірі», – підкреслив Б. Обама.

У той же час, як справедливо зазначає В. М. Конишев, Б. Обама «не запропонував фундаментального повороту американської політики». У новій Стратегії національної безпеки США підкреслюється, що Вашингтон прагнучиме розбудови «відносин позитивного партнерства з мусульманськими громадами в усьому світі». У ній також наголошується, що Америка визнає безперспективність «війни з ісламом». Втім, це не означає, що США були готові відмовитися від політики просування демократії в регіоні та повернутися до політики підтримки «дружніх тиранів», яка, довела свою дієздатність та політичну перспективність.

Слушною видається думка, що «ісламська культура є основною причиною неможливості встановлення західної демократії в більшості мусульманських країн», тому можна погодитися з М. А. Сапроною у тому, що основна теоретична проблема, яка постає у зв'язку з цим, пов'язана з пошуком і розробкою моделі, а швидше за все, безлічі моделей демократії і тих форм, яких вона може набути в арабському регіоні.

Як зазначає Ж. Б. Ігошина, процес формування нових контурів політичних систем арабських країн викликав гостру дискусію арабських науковців щодо можливості адаптації принципів західної демократії до арабських політичних реалій, а також боротьбу соціально-політичних сил арабських країн за реалізацію власних інтересів.

Йдеться, насамперед, про те, що основні принципи демократії (вільні вибори, діяльність політичної опозиції, свобода ЗМІ, плюралізм, гарантії прав та свобод людини і громадянина) повинні узгоджуватися з ісламськими (національними) традиціями, ісламською політичною культурою.

На цьому акцентують увагу й українські дослідники, вказуючи на те, що збереження національної ідентичності залишається головною метою суспільного буття в ісламському світі, що, у свою чергу, визначає негативне ставлення арабської спільноти до втручання в їх культурно-цивілізаційний простір.

Саме тому співпраця між арабськими монархічними режимами і західними країнами зосереджена насамперед на гуманітарній складовій. Основними напрямками діяльності країн «Вісімки» стають активна допомога в розширенні прав жінок в економічному житті, залучення їх до політичної діяльності; співпраця в освітній сфері, допомога у проведенні судової реформи, розвиток юридичної системи, підтримка зусиль щодо підвищення ролі громадянського суспільства, включаючи різні політичні і громадські організації та групи; розвиток засобів масової інформації тощо.

Висновки:

По-перше, активне просування демократії «західного типу» викликає зростаючий опір з боку політичної еліти, суспільства, традиційних ісламських інститутів. Саме по собі втручання у життя арабських монархій під егідою необхідності запровадження політичних реформ, безумовно, є формою політичної експансії, в першу чергу США, з метою забезпечення власних стратегічних інтересів в регіоні Перської затоки.

По-друге, ідеї сучасної західної політичної модернізації не є ідеальними або єдиними зразками політичної еволюції для арабських монархій. Існують можливості політичної модернізації за так званим «східним типом», який являє собою особливий шлях реформування політичної системи, спрямований на здійснення синтезу демократичних принципів, норм конституційного лібералізму і певної політичної культури в її конфесійній і регіональній своєрідності.

По-третє, арабські монархії, в цілому, мають великий досвід здійснення складного модернізаційного розвитку власних політичних систем. Самі процеси трансформації політичних систем у мусульманському світі тривають вже довгий час, хоча й повільніше, ніж у західних країнах. Зазначений факт, тим не менш, не дає підстав говорити про безперспективність арабського шляху реформування політичної системи або про його антидемократичну спрямованість.

По-четверте, на сьогодні західні країни дедалі глибше усвідомлюють марність своїх зусиль щодо нав'язування власної моделі політичного устрою в арабському світі. Окрім того, така політика на сьогодні суперечить інтересам західних країн та США у регіоні. Відповідно, можна прогнозувати, що основна співпраця зміщуватиметься у бік військового співробітництва та взаємодії в гуманітарній сфері, хоча західний політичний дискурс і надалі декларуватиме необхідність демократичної модернізації політичних інститутів арабських монархічних режимів.

Список використаної літератури

1. Нагайчук В. І. Глобальні виклики та регіональні процеси на Близькому і Середньому Сході / В. І. Нагайчук // Глобалізація і сучасний міжнародний процес : моногр. / Б. І. Гуменюк, С. О. Шергін (заг. ред.); ДАУ при МЗС України, ВАПН. – К. : Університет «Україна», 2009. – С. 318-355.
2. Сапронова М. А. Арабский мир : новые векторы политического развития / М. А. Сапронова // Мировая экономика и международные отношения. – 2008. – № 12. – С. 91-101.
3. История экономических учений (современный этап) : учеб. / общ. ред. А. Г. Худокормов. – М. : ИНФРА-М, 2002. – 733 с.
4. История политических и правовых учений : учеб. / В. Г. Графский, Н. М. Золотухина, В. С. Нерсесянц, Л. Р. Сюкияйнен. – 4-е изд., перераб. и доп. – М. : Норма, 2004. – 944 с.
5. Бирюков Е. С. Страны Аравийского полуострова на мировом рынке финансовых услуг : автореф. дис. ... канд. экон. наук : спец. 08.00.14 / Евгений Сергеевич Бирюков; МГИМО-Университет. – М, 2008. – 26 с.
6. Мелкумян Е. С. Аравийские монархии еще сдерживают натиск революционеров. На реформы в Бахрейне и Омане выделяют 20 миллиардов долларов [Электронный ресурс] / Е. С. Мелкумян // Независимая газета. – Режим доступа : <http://www.centrasia.ru/newsA.php?st=1300053120>
7. Александров А. И. Монархии Персидского залива: этап модернизации : моногр. / И. А. Александров. – М. : Дело и Сервис, 2000. – 544 с.
8. Злотникова А. Е. Политика США в отношении Ирака: от «доктрины Картера» до «войны в Заливе» (1980-1990) : автореф. дис. ... канд. ист. наук : спец. 07.00.03 / А. Е. Злотникова; МГУ им. М. В. Ломоносова. – М., 2009. – 27 с.
9. Bush G. W. Commencement Address at the University of South Carolina [Electronic resource] / G. W. Bush. – Mode of access : <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=407#axzz1LD2PmQLn> (viewed on June 14, 2014)
10. Remarks by President George W. Bush at the 20th Anniversary of the National Endowment for Democracy [Electronic resource] // National Endowment for Democracy. - Mode of access : <http://www.ned.org/george-w-bush/remarks-by-president-george-w-bush-at-the-20th-anniversary>
11. Cheney D. Spread of Freedom Needed to Combat Terrorism [Electronic resource] / D. Cheney // World Economic Forum in Davos. –

Mode of access: <http://www.globalsecurity.org/military/library/news/2004/01/mil-040124-usia01.htm>

12. Шелест А. Позиции США и ЕС относительно решения кризисных ситуаций на Ближнем Востоке : сотрудничество и разногласия / А. В. Шелест, П. А. Синовец // Востоковедный сборник. - 2006. – Вып. 7. – С. 445-468.

13. Ткаченко А. А. Барселонский процесс : проблемы и перспективы [Электронный ресурс] / А. А. Ткаченко // Институт Ближнего Востока. – Режим доступа : <http://www.iimes.ru/rus/stat/2007/11-07-07a.htm>

14. Ткаченко А. А. Роль внешней торговли в хозяйственном развитии стран Ближнего Востока и Северной Африки / А. А. Ткаченко // Ближний Восток и современность. – 2009. – Вып. 38. – С. 232-238

15. Partnership for Progress and a Common Future with the Region of the Broader Middle East and North Africa [Electronic resource] // Sea Island. - 2004. – June 9. – Mode of access : <http://www.g8.utoronto.ca/summit/2004seaisland/partnership.html>

Стаття надішла до редакції 14.05.2015 р.

M. Subkh

PREREQUISITES FOR CONDUCTING SYSTEMIC REFORMS IN THE COUNTRIES OF THE GULF COOPERATION COUNCIL (2001-2010)

This paper is devoted to conditions that encouraged the members of the Cooperation Council of Arab Gulf States (GCC) to launch large-scale reform programs of political, economic, financial, social and humanitarian modernization. The article analysis the impact of the policy of the Western countries, and, above all, the USA on the intensification of integration processes within the GCC as a response to the expansion of Western intervention in the affairs of the Council.

The acuteness of this article lies in author's attempt to assess the political, diplomatic, financial and economic influence of Western countries (primarily the US) on integration policies of member countries of the Cooperation Council of Arab Gulf States (GCC). Unlike other studies on this subject, in this article, the author focuses on the fact that the influence of Western values has "an effect of limited action" while keeping the Arabian monarchies` right to preserve their self-determination and national identity.

The analysis of publications on the topic of this research proves its quite wide coverage by domestic (O.Volovych, O.Koppel, V.Nahaychuk, Zh.Ihoshyna), Russian (L.Shkvara, A.Byasharova, H.Kosach) and Western researchers, however, this publication is an attempt to summarize the common ground on a number of authors` triouals to identify trends that influenced in the first decade of the 21st century on deepening integration processes within the GCC.

The purpose of this publication lies in the desire of the author to prove the continuity of the integration processes on the territory of the GCC in the beginning of the XXI century with the expansionist policy of the United States and leading Western European countries in the Gulf region.

Conclusions:

First, the active promotion of "Western-style" democracy results in growing resistance from the political elite and society as well as from traditional Islamic institutions. The mere interference in the life of the Arab monarchies under the auspices of the need to introduce political reform is certainly a form of political expansion, primarily of the United States, to ensure their own strategic interests in the Gulf.

Secondly, the idea of modern Western political modernization is not ideal or a kind of uniform of political evolution for the Arab monarchies. There are opportunities for political modernization hrough so-called "oriental type", which is a special way of political reform aimed at realization of synthesis democratic principles, norms of constitutional liberalism and a certain political culture in its religious and regional identity.

Third, Arab monarchies, in general, have great experience of complex modernization of their political systems. Most processes of transformation of political systems in the Muslim world last for a long time, although more slowly than in Western countries. These facts, however, does not give grounds to speak about the gloomy prospects for the Arab reforms or its anti-democratic orientation.

Fourth, today the Western countries are more deeply aware of the futility of their efforts to impose their own models of political systems in the Arab world. Moreover, such a policy today is against the interests of Western countries and the US in the region. Subsequently, we can predict that the main cooperation will shift toward military cooperation and interaction in the humanitarian field, while Western political discourse continues to declare the need for modernization of democratic political institutions in the Arab monarchies.

Keywords: GCC, Persian Gulf, integration processes, US, modernization, reforms

РЕЦЕНЗЕНТИ: Балабанов К.В., д.політ.н, проф.; Нагайчук В.І., к.і.н, доц.

УДК 329(437.1/.2)"1989/2004"(045)

А.О. Терещенко

ТРАНСФОРМАЦІЯ ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ ЧЕХІЇ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

У статті проаналізовано трансформацію політичної системи Чехії. Проведено аналіз внутрішньополітичних процесів у країні, що мали безпосередній вплив на євроінтеграційний курс Чеської Республіки. Охарактеризовано основні політичні партії Чехії.

Ключові слова: політична система, Чеська Республіка, трансформація, політичні партії.

Європа початку ХХІ ст. є прикладом тісної міждержавної співпраці з прозорими кордонами, відкритими для вільного руху капіталу, товарів, послуг і людей. Європейська інтеграція, як один з багатьох процесів, що відбуваються у сучасній системі міжнародних відносин, – явище унікальне. Європейський Союз став єдиним правовим простором з наднаціональними інституціями та спільним ринком, економічним і валютним союзом, спільною політикою в основних сферах суспільного життя.

Розпад Чехословаччини та утворення суверенної Чеської Республіки (1993 р.) на тлі краху біполярного світу спричинили переосмислення її внутрішньо- та зовнішньополітичних пріоритетів. У нових умовах Чехія визначила основні напрямки своєї політики, які випливали з головного магістрального курсу, проголошеного «оксамитовою революцією»: євроінтеграція, повноправне включення до провідних євроатлантичних економічних, політичних, оборонних структур, розвиток співробітництва з державами Європейського Союзу, продовження взаємовигідних контактів з посткомуністичними країнами Центральноєвропейського регіону, врегулювання взаємин із сусідніми державами на широкій договірній основі, «східний напрям», пошук нових концепцій забезпечення національної безпеки, участь в міжнародних організаціях, зовнішня торгівля.